

سیری در پید آمدن

محلله های تهران

با اضافات و اصلاحات

www.ketab.ir

شایان سلطانی لاسکانی

سرشناسه	: سلطانی لرگانی، شایان، ۱۳۸۳
عنوان و نام پدیدآور	: سیری در پدید آمدن محله‌های تهران / نویسنده: شایان سلطانی لرگانی
مشخصات نشر	: تهران، آرون، ۱۴۰۱
مشخصات ظاهری	: ۳۲۴ ص: مصور.
شابک	: ۹۷۸ - ۶۲۲ - ۳۱۷ - ۰۰۷ - ۲
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
موضوع	: محله‌ها - ایران - تهران
موضوع	: Neighborhoods - Iran - Tehran
رده‌بندی کنگره	: DSR۲۰۷۹
رده‌بندی دیویی	: ۹۵۵/۱۲۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۸۱۰۷۵۰

انتشارات آرون

سیری در پدید آمدن محله‌های تهران
www.ketab.ir

با اضافات و اصلاحات

نویسنده: شایان سلطانی لرگانی

ناشر: انتشارات آرون

چاپ اول: ۱۴۰۱

چاپ صدف: ۲۰۰ نسخه

۱۴۵۰۰ تومان

نشانی: میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان وحید نظری،

نرسیده به خیابان منیری جاوید، پلاک ۱۰۵، واحد ۳، تلفن: ۵۱ - ۶۶۹۶۲۸۵۰

ایمیل: Arvannashr@yahoo.com وبسایت: www.Arannashr.ir

شابک: ۹۷۸ - ۶۲۲ - ۳۱۷ - ۰۰۷ - ۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

۹		مقدمه
۱۵		آب منگل
۱۵		آجودانیه
۱۶		آریاشهر
۱۸		ابن بابویه
۱۹		اتابک
۲۱		احتشامیه
۲۱		اختیاریه
۲۴		اراج
۲۵		ارغ
۲۸		ازگل
۲۹		اسماعیل آباد
۲۹		اصفهانک
۲۹		افسریه
۳۰		اقدسیه
۳۲		الهیّه
۳۲		امامزاده قاسم
۳۵		امامزاده یحیی

۳۶		امیرآباد
۳۹		امیریه
۴۰		انقلاب
۴۱		اوین
۴۴		باب‌همایون
۴۵		باغ صبا
۴۶		باغ فردوس
۴۸		باغ فیض
۴۸		بریانک
۴۹		بلوار نلسون ماندلا (جردن)
۵۰		بهار
۵۲		بهارستان
۵۴		بهجت‌آباد
۵۶		پارک لاله
۵۸		پارک‌وی
۵۹		پاسداران
۶۲		پامنار
۶۳		پرستار
۶۳		پل چوبی
۶۴		پل رومی
۶۴		پونک
۶۶		تجربش
۶۸		تهران‌پارس
۶۸		تهرانسر
۷۰		تهران‌نو
۷۱		تهران‌ویلا
۷۲		تیردو قلو
۷۵		جلالیه
۷۶		جلفا
۷۶		جماران
۷۷		جنت‌آباد
۷۸		جوادیه
۷۹		جوانمرد قصاب
۸۱		جی
۸۲		جیحون

۸۲	چالهرز
۸۳	چاله میدان و حصار
۸۵	چشمه علی (شهری)
۹۲	چهارراه سیدعلی
۹۳	چهارصد دستگاه
۹۴	چندر
۹۵	حَر (میدان حر یا میدان باغشاه)
۹۶	حسن آباد و زرگنده
۹۸	حصار بوعلی
۱۰۰	حصارک
۱۰۲	حکمت
۱۰۴	حکیمیه
۱۰۶	خاک سفید
۱۰۶	خانیا آباد
۱۰۷	خاوران
۱۰۷	خزانه
۱۰۹	خلیج (خلیج فارس)
۱۱۳	خوردین
۱۱۵	دارآباد
۱۱۷	دانشگاه گل‌ها
۱۱۸	داودیه
۱۱۹	دربند
۱۲۱	درخونگاه
۱۲۴	درکه
۱۳۱	دروازه دولاب
۱۳۳	دروازه شمیران
۱۳۵	دروازه غار
۱۳۷	دروس
۱۳۹	دزاشیب
۱۴۱	دماوند (خیابان دماوند)
۱۴۲	دوراهی قبان
۱۴۲	دوشان تپه
۱۴۵	دولت آباد
۱۴۶	ده پونک
۱۴۷	ده ونک

۱۴۷.....	رباط کریم
۱۵۰.....	زعفرانیه
۱۵۳.....	زمزم
۱۵۳.....	ساعی - آرژانتین
۱۵۵.....	سیلان
۱۵۶.....	ستارخان
۱۵۷.....	سرپند
۱۵۸.....	سرچشمه
۱۵۹.....	سعادت‌آباد
۱۶۲.....	سعدآباد
۱۶۴.....	سلسبیل
۱۶۴.....	سمنگان
۱۶۵.....	سنگلج
۱۶۶.....	سوهانک
۱۶۹.....	سهروردی
۱۷۱.....	سیدخندان
۱۷۳.....	شریعتی
۱۷۵.....	شمس‌آباد
۱۷۵.....	شمشیری
۱۷۶.....	شمیران‌نو
۱۷۶.....	شهدا (میدان شهدا)
۱۷۷.....	شهرآرا
۱۷۷.....	شهران
۱۸۱.....	شهر ری
۱۸۸.....	شهر زیبا
۱۸۹.....	شهرک آپادانا
۱۹۳.....	شهرک اکباتان
۱۹۷.....	شهرک راه آهن
۱۹۸.....	شهرک ژاندارمری
۱۹۸.....	شهرک شهید محلاتی
۱۹۹.....	شهرک غرب
۲۰۲.....	شهرک قصر فیروزه
۲۰۳.....	شهرک کارمندان
۲۰۳.....	شهرک مسعودیه
۲۰۵.....	شهرک نفت

۲۰۶	شهرک والفجر
۲۰۷	شهرک ولیعصر
۲۰۹	شیان
۲۱۱	ضرابخانه
۲۱۴	طالقانی
۲۱۵	طرشت
۲۱۶	ظفر
۲۱۷	ظهرالاسلام
۲۱۹	عارف
۲۱۹	عباس‌آباد
۲۲۰	علی‌آباد شمالی
۲۲۲	عودلاجان
۲۲۶	فرحزاد
۲۲۸	فردوس
۲۳۱	فردوسی
۲۳۵	فرمانیه
۲۳۶	فلسطین
۲۳۸	قلعه مرغی
۲۳۹	قلهک
۲۴۱	قیطریه
۲۴۳	کارگر
۲۴۴	کارون
۲۴۶	کاشانک
۲۴۷	کامرانیه
۲۴۸	کن
۲۵۴	کیانشهر
۲۵۷	گلابدره
۲۵۸	گلبرگ
۲۶۰	گیشا
۲۶۱	لاله‌زار
۲۶۴	لویزان
۲۶۶	مبارک‌آباد و حسین‌آباد
۲۶۸	مجیدآباد
۲۶۹	مجیدیه
۲۷۰	محمودیه

۲۷۲.....	مرزداران
۲۷۳.....	مسگر آباد
۲۷۶.....	مشیریه
۲۷۶.....	مفت آباد (زمین مصدق یا زاهدگیلانی)
۲۸۰.....	منظریه
۲۸۰.....	منیریه
۲۸۱.....	مهرآباد جنوبی
۲۸۲.....	مهران
۲۸۲.....	میدان خراسان
۲۸۳.....	میرداماد
۲۸۶.....	مین‌سیتی
۲۸۷.....	نارمک
۲۸۹.....	نازی آباد
۲۹۰.....	ناصر خسرو
۲۹۳.....	نظام آباد
۲۹۴.....	نعمت‌آباد
۲۹۵.....	نیاوران
۲۹۶.....	نیروی هوایی
۲۹۷.....	وحدت اسلامی
۲۹۷.....	ولنجک
۲۹۹.....	ولیعصر
۳۰۴.....	ولیعصر (عج) - بیسیم
۳۰۷.....	ونک
۳۰۹.....	هاشم آباد
۳۰۹.....	هفت چنار
۳۱۲.....	یافت آباد
۳۱۵.....	یوسف آباد
۳۱۸.....	اسامی قدیم و جدید خیابان‌ها، میداين و پارک‌های تهران
۳۲۲.....	منابع و مآخذ

مقدمه

در مورد سابقه زندگی در تهران باید گفت که سابقه ۵۰۰۰ سال قبل از میلاد آخرین اکتشاف به عمل آمده در این منطقه را به ثبت رسانده است. در دی‌ماه ۱۳۹۳ اسکلِت یک انسان در منطقه مولوی تهران متعلق به ۷۰۰۰ سال پیش کشف گردید. پیش از این گمان می‌رفت سابقه زندگی در تهران به کشفیات قیطریه که متعلق به ۳۰۰۰ سال پیش بود، بر گردد.

همچنین در مورد نامگذاری این مکان به نام تهران عده‌ای گفته‌اند لغت تهران مرکب از دو بخش «ته» به معنای «آبها» و «ران» به معنای «دامنه کوه» است. چون قریه تهران در پایین دامنه البرز قرار گرفته بود، آن را به این اسم می‌نامیدند. برخی گفته‌اند تهران در اصل «کهران» به معنای «گرمستان» و «گرمگاه» بوده است که به تدریج به تهران تغییر کرده است. عده‌ای دیگر نیز می‌گویند که طهران در ابتدا طاهران بوده و علت نامگذاری آن این بوده که تیره‌ای از سلسله طاهریان در این محل سکونت داشته‌اند.

عده‌ای دیگر معتقدند ساکنان این منطقه از ترس دشمنان، خانه‌های خود را در زیر زمین می‌ساختند و برای همین به این منطقه «ته ران» می‌گفتند که ته به معنای زیر و ران نیز به معنای راننده (از فعل راندن) تشکیل شده است. یعنی کسی که به زیر حرکت می‌کند.

علامه قزوینی در کتاب آثارالبلاد آورده: «خانه‌های اهالی طهران در زیر زمین ساخته شده و به مانند مورچگان است. هرگاه دشمنانی به آنان حمله‌ور شوند، ساکنان طهران فوراً در خانه‌های زیرزمینی خود پنهان می‌شوند.»

تهران یکی از روستاهای کوچک شهر ری محسوب می‌شد. در قرن ششم هجری قمری، شهر ری که در ۶ کیلومتری تهران قرار داشت به عنوان یکی از کانون‌های مهم تمدن و فرهنگ ایران به شمار می‌رفت تا اینکه با هجوم مغولان، ری تبدیل به یک ویرانه گردید.

جدا از نظرات مختلف در مورد علت نامگذاری تهران، کریم‌خان زند تهران را به عنوان پایتخت برگزید، ضمن آنکه هر روزه نام چند محله یا خیابان قدیم تهران را می‌شنویم، بی‌آنکه بدانیم تاریخچه این نام‌ها چه بوده؟ البته مشخص است که هریک از این نام‌ها بخشی از تاریخ تهران می‌باشد.

در سال ۹۴۴ هجری قمری شاه تهماسب از روستای تهران دیدار کرد و برای آباد کردن آن همت گمارد و دستور داد در اطراف تهران بارویی با ۱۱۴ برج (به تعداد سوره‌های قرآن) بنا کردند. در این زمان تهران چهار دروازه اصلی داشت که عبارت بودند از: دروازه عبدالعظیم، دروازه شمیران، دروازه قزوین و دروازه دولاب که پس از ورود افغان‌ها، دروازه ارگ نیز ساخته شد.

در دوره افغان‌ها و افشاریه تهران پیشرفت زیادی نداشت و در زمان کریم‌خان زند تهران به عنوان پایتخت انتخاب شد، ولی پس از مدتی پایتخت به شیراز منتقل گردید.

در زمان قاجاریه مجدداً تهران با داشتن ۲۵۰۰۰ نفر به عنوان پایتخت انتخاب شد. در این زمان دروازه‌های تهران به ۱۳ دروازه افزایش یافت که این دروازه‌ها ۳ ساعت بعد از غروب آفتاب بسته می‌شدند. این دروازه‌ها علاوه بر پنج دروازه قبلی عبارت بودند از:

دروازه یوسف‌آباد در شمال غرب شهر - دروازه دوشان‌تپه در شرق میدان ژاله (میدان شهدا) - دروازه دولت، تقاطع خیابان انقلاب و سعدی - دروازه خراسان پایین‌تر از دروازه دولاب - دروازه راه‌آهن در جنوب شهر - دروازه غار در غرب دروازه عبدالعظیم - دروازه خانی‌آباد در جنوب غرب - دروازه باغ شاه در نزدیکی باغ شاه و دروازه گمرک پایین‌تر از دروازه قزوین.

در آن زمان تهران از محلات کوچک تشکیل شده بود که کریم‌خان از تجميع محلات کوچک دو محله بزرگ به نام‌های عودلوجان (اودلوجان) و چالمیدان را به-

وجود آورد. در زمان قاجاریه این محلات به پنج محله افزایش یافت که عبارت بودند از:

۱- محله عودلوجان: محدوده ارگ و حدفاصل ناصرخسرو و ۱۵ خرداد شرقی، بازار عودلوجان، پامنار و خیابان امیرکبیر.

۲- محله سنگلج: این محله از شرق به خیابان خیام، از شمال به میدان حسن‌آباد و خیابان شیخ هادی و به محل فعلی پارک شهر و خیابان‌های اطراف آن اطلاق می‌شد. از آنجایی که تقسیم‌بندی آب در این محله به وسیله پاره‌های سنگ انجام می‌شد، آن را سنگرج یا سنگلج می‌گفتند.

۳- محله بازار: این محله از جنوب سبزه‌میدان تا بازار مال‌فروش‌ها تا خیابان مولوی امتداد داشت.

۴- چالمیدان: به علت گودبرداری‌هایی که برای ساختن برج‌ها و حصارها از این منطقه به عمل آمده آن را چاله میدان می‌نامیدند. محدوده آن به بازار چهل‌تن، امامزاده سیداسمعیل، میدان مال‌فروش‌ها، میدان امین‌السلطان، گمرک، خانی‌آباد، دروازه غار، میدان اعدام ختم می‌شود.

۵- محله دولت: این محله حدفاصل خیابان‌های لاله‌زار، فردوسی، سعدی، اکباتان، ایران، ۱۷ شهریور، بهارستان و دروازه شمیران را در برمی‌گرفت.

همین‌طور خیابان‌های تهران در زمان قاجاریه به ۱۵ خیابان محدود می‌شدند:

۱- خیابان باب‌همايون در جنوب میدان توپخانه (میدان امام خمینی).

۲- خیابان ناصریه یا همان ناصرخسرو.

۳- خیابان جباخانه (بوذرجمه‌ری)، حدفاصل خیابان ناصری تا گلوبندک.

۴- خیابان چراغ‌گاز (چراغ برق یا امیرکبیر) به علت وجود کارخانه چراغ برق به این نام معروف شد.

۵- خیابان جلیل‌آباد(خیام)، حدفاصل محله سنگلج و عودلوجان.

۶- خیابان لاله‌زار در شمال شرقی میدان توپخانه.

۷- خیابان لختی (سعدی) که در اثر تخریب باغ لاله‌زار به‌وجود آمد. تردد کم جمعیت در این خیابان باعث شد که راهزنان مردم را لخت کنند و وجه تسمیه آن به همین علت است.